

Naturnära skogsbruk

- Där inkomster och biologisk mångfald går hand i hand

text: John Green och Jennie Wadman

foto & bild: John Green, Jennie Wadman och Klas Ancker

I Tyskland finns det ett skogsbruk som skapar bättre ekologi och ekonomi på samma gång. Det kallas för naturnära och tar sin utgångspunkt ifrån naturens villkor istället för människans.

De omkullblåsta granarna har lämnat stora hål efter sig. Det som en gång var en tät skog ser numera ut som ett stort grönt rörligt fält av undervegetation med några stora granar som sticker upp här och var.

– Det var stormen som tog dem för tre år sen säger Lutz Fähser, skogsförvaltningschef för Lübeck stad i norra Tyskland. Det är för att de är granar. Skulle det här varit en bokskog så hade detta inte hänt. Granarna här i Tyskland är inte lika stormtåliga som den naturligt växande boken. Det är därför som vi nu låter det växa upp lövträd mellan de granar som står kvar. De behöver inte planteras, de växer här av sig själva.

Vi är på studiebesök för att lära oss mer om det naturnära skogsbruket som blivit stort i Tyskland. Lutz guidar oss igenom en skog där stormen dragit fram. Skogen vi befinner oss i är en av Lübeck stads skogar. På en helg ska vi lära oss grunderna i ett skogsbruk som använder naturens egna villkor för både bättre ekologi och ekonomi.

– Det finns ingen motsättning mellan naturvård och ekonomisk vinst, säger Lutz engagerat. Det är egentligen två aspekter av samma sak. En livskraftig skog är också en produktiv skog.

När Lutz var student så var det allt annat än en etablerad sanning att det fanns ett samband mellan god ekonomi och ekologi i skogen.

– När jag studerade skogens ekonomi insåg jag att vanliga industriella modeller inte klarar av att beskriva hur en skog fungerar. Skogen är en svart låda. Det finns ingen som vet exakt vad som händer i den när man förändrar ekologin, det måste studeras i varje enskild skog. Det är tankar som jag har tagit med mig i principerna som används för de här skogarna. Det kallas Lübeckkonceptet: ett skogsbrukskoncept som fokuserar på att få skogens egna processer och ekosystem att sköta tillväxten.

Oktersolen skiner medan Lutz travar omkring bland gran- och lövträdplanter som börjat skjuta upp i de hål som stormen skapat i det före detta granplantaget.

– De unga lövträden har det svårt i konkurrensen med granarna då rådjursbeståndet är stort just här. De äts upp av rådjuren medan granarna förblir orörda. Förr växte det bara lövträd här, det innebar att rådjuren kunde äta lite av lövskogens överflöd. Nu finns både färre planter av lövträd och fler rådjur eftersom det råder brist på rovdjur som varg – ett av rådjurens naturliga fiender.

Då och då får vi se jaktorn byggda av grövre trä, men inte en jägare syns till trots att det är mitt i säsongen. Lutz förklarar att jakt bedrivs i markerna för att få bukt med rådjuren, men bara en halv dag några gånger om året. Det tillsammans med byggandet av staket runt om skogarna ger tillräckligt med fördelar för att de för trakten naturligt växande arterna ska kunna ta över igen. Och visst växer det. Lönn-, ek- och bokplanter skjuter upp överallt. De längsta har vuxit ett par tre meter på några få år.

– Till en början växer lönnen högst, det är en pionjärsart. Men nere i skuggan trivs boken bra och efter några decennier kommer den att växa om både lönn och ek på den här platsen. Den gör det eftersom den är bäst anpassad för den här täta skogen. Eken tar bara över i till exempel gläntor där den är starkare.

Efter att ha fått se stormens verkningar på en granplantage färdas vi vidare längs de små skogsvägarna. Snart så bildar lövträdskronor en grön pelarsal längs vägen. Vi går genom den bitvis vilda terrängen. Stundtals sjunker kängorna ned i den tjocka och svarta mulden under de fuktiga löven som täcker marken. Lutz Fähser är en föregångare i arbetet med att anpassa det tyska skogsbruket

till naturens egna villkor. När han fick jobbet som förvaltningschef för Lübecks stadsskogar på 4500 hektar (9000 fotbollsplaner) i början av nittioalet så hände något som har fått långt gående konsekvenser inom det tyska skogsbruket.

– Vi har fått chansen att sätta av 10% av skogen för att kunna studera hur den betar sig här och nu i Lübeck. Studier som är gjorda lokalt är den enda information som verkligen är tillförlitlig när det gäller ett stort ekologiskt system som en skog. Referensytor har gjort att vi fått bättre kunskap om hur skogen växer och betar sig, något som ger oss en bättre ekonomi på sikt – vi kan förstå vår skog.

Dessa ytor är en bra bank för framtiden,

arter som annars har svårt att överleva får en ostörd plats att växa och utvecklas på. I dagens värld är det verkligen viktigt då ungefär 100 arter försvinner varje dag.

– Ytor används inte ens till rekreation, något som vi annars gör med resten av skogen som vi brukar, informerar Lutz.

Att andra delar av skogen används till rekreation är inspirerande – den fullkomligt myllrar av liv. Fåglar kvittrar och flyger mellan träden. Nedanför de vajande kronorna går det att se många olika sorters lavar, mossor och kärlväxter. Varje år anordnar Lübecks stad dagar då allmänheten bjuds in i skogen.

– Genom att visa upp våra vackra skogar får folk se den enorma rikedom som en

skog faktiskt är. Folk får vandra, plocka svamp och rida i skogen. Naturupplevelsen är något som gör varje människa gott. Det som man mår bra av vill man ha kvar.

Trots att Lutz är en akademiskt skolad ekonom så märks det att han ser många andra värden i skogen än de som kan mätas i pengar. Vi står vid foten av ett jätteträd med en omkrets större än fyra famnar.

– Den här eken är mer än trettio meter hög. Om vi fällde den skulle vi säkert kunna få 150.000 kronor för det fina virket. Men vad är väl det i jämförelse med att mina barnbarn får förundras av en sådan jätte – ingenting! Det finns så många andra mindre träd som kan

tillgodose oss med den avkastning vi behöver. Det är därför vi har markerat detta som ett evighetsträd. Ett träd som aldrig ska huggas.

Idag är Lutz principer etablerade i den tyska varianten av miljöcertifieringen FSC. Det har lett till stopp för hyggesavverkning, monokultur och dikning inom alla tyska FSC-certifierade skogsbruk. Efter många stora kampanjer från en rad miljöorganisationer så som Robin Wood, Greenpeace och Jordens vänner i Tyskland så är FSC-märkt skogsvara den som efterfrågas av konsumenterna. Det är en av anledningarna till varför alla stora skogsbolag i Sverige är FSC-märkta.

– Tyska tryckerier vill inte ha svenskt papper som inte är FSC-märkt och Tyskland är en stor uppköpare av svenska skogsprodukter. Problemet idag är att den svenska FSC-märkningen inte alls motsvarar den ekologiska standard som den tyska har.

I Sverige händer det fortfarande att bolag hugger så mycket som 100 sammanhängande hektar. Dessutom planteras monokulturer och våtmarkerna dikas ur.

– Trots att det ska vara samma märkning är svensk och tysk FSC-märkning två helt olika världar. Det måste göras något för att synliggöra dessa fruktansvärda praktiker i Sverige, säger Lutz.

FSC-rådet består av tre kammare, en ekonomisk-, en social- och en miljökammar. De har alla lika många röster i rådet. FSC är en frivillig certifiering av skogsbruk som tar hänsyn till dessa tre aspekter.

– De miljöorganisationer som sitter i det svenska FSC-rådet borde hoppa av om det inte blir ändring; de måste visa att det inte är okej att låtsas stå för något gott när verkligheten är helt annorlunda.

Att sluta kalavverka, gödsla, bespruta och dika är oerhört viktigt för att skogen

och dess arter ska fungera och leva vidare.

– När vi inte kalavverkar förebygger vi förluster vid storm och arter behöver inte utrotas från en hel yta. När dikningen upphör ges alla vattenbundna arter en chans att överleva i skogen. Eftersom vi har bannlyst sådd och plantering så får det träd som är bäst anpassat för en plats leva där, antalet träd som dör i onödan försvinner och virket blir av bästa möjliga

kvalité – rakt och starkt.

Den art som är bäst anpassad för överlevnad på en viss plats är också den art som i längden är mest produktiv. I det naturnära skogsbruket härskar tanken om att naturen blir mest lönsam då den får sköta sig själv. Lutz menar att skogarna är levande system med en egen självregleringsförmåga som fungerar bäst utan människans hjälp.

– Under de första 40 åren rör vi inte skogen alls. När träden är mellan 40 och 80 år gallrar vi ut de sjuka. Då träden närmar sig 120 så börjar vi avverka vissa av de största träden. Vi gör en enorm besparing på att inte plantera nya träd utan låta så sig själva, kommenterar Lutz.

När man på 100 års sikt i ett tidigt stadium låser pengar i plantering och gödsling kan de inte användas till något annat. Investeras kapital i något som ger avkastning här och nu så har en bättre placering gjorts. Läger man dessutom till värdeminskningen vid inflation på de låsta pengarna och värdeökningen för räntan på de som ger avkastning så är skillnaden väldigt stor.

– Det kan till och med vara en förlust att bruka skogen industriellt. Många tänker inte på att det kostar att binda upp kapital. Att ett naturnära skogsbruk ger bättre miljö och avkastning gör det helt oförsvarbart att handla annorlunda, säger Lutz med övertygelse i rösten.

Lutz filosofi är att skogen funnits långt innan människan och att den då klarade sig bra på egen hand. Något som verkar stämma i de lite äldre naturskogar som han guidar oss igenom. Där växer träden

oerhört tätt intill varandra och luften är fylld av lukter från löv och mylla. Döda träd ligger ner och står upp lite överallt. Den döda veden sprudlar av liv. Det kryllar av insekter och svampar som deltar i de olika nedbrytningsstadierna av träden.

– Produktionsmålen för en skog ska sättas av skogen, inte människan. Då man försöker pressa skogens produktivitet högre utsätts skogens ekosystem för en enorm påfrestning som minskar skogens produktivitet på längre sikt. Ett skogsbruk som innebär ”minimal mänsklig insats” är ekonomiskt överlägsen ett skogsbruk som har ”maximala resultat” som sin ekonomiska princip, säger Lutz.

Att människan inte kan tänka utanför sina egna ramar är egendomligt. Skogen har klarat sig utan människan i alla tider, något de flesta inte reflekterar över.

– När man högg urskogarna i USA så

berömdes alla den fina kvalitén på timmret, det var starkt och rakväxande. Idag försöker vissa påstå att naturskogstimmret skulle vara av sämre kvalitét för att det inte är omskött av människan. Träd tävlar naturligt med varandra om ljus och vatten och kan anpassa sig perfekt. Till exempel boken strävar uppåt mot ljuset och blir på så vis naturligt rak. De svaga slås ut medan de starka växer sig större och letar sig högre upp. På så vis behöver varken grenar sågas av eller mindre träden gallras.

Det visar sig flera gånger att något som verkligen karakteriserar tänkandet kring skogarna runt Lübeck är att människan och naturen tjänar på att skogsbruket anpassas till de naturliga förutsättningarna. När stormen kommer så blåser planterade exotiska träd omkull. Men där träden blåst omkull så får de naturliga arterna en chans att växa upp,

en ny chans till att bli en riktig skog igen – helt utan människans inblandning.

Vi lämnar Lübeck med en mängd nya kunskaper. Kunskaper som är verkligt relevanta för det svenska skogsbruket. Om Lutz har rätt så skulle stormen Gudrun inte behövt vålla så stora skador på den svenska skogen som den gjorde. Hade det stått mer lövträd i södra Sverige, de naturligt förekommande arterna, så hade inte lika många träd vält omkull. Hade det inte funnits så många hyggen hade det inte blåst ner lika mycket träd i kantzonerna intill. Om det är så att Lutz principer stämmer så behöver inte de svenska skogsbolagen förstöra vår natur och ta kål på den biologiska mångfalden för att bruka skogen. Varje år försvinner skog och arter helt i onödan. Svenska skogsbrukare har mycket att lära från de tyska. ...

